

9. LITERATURA 70. LET

9.1. Protirežimní literatura

Řeční spisovatelé reagovali na politiku junty různým způsobem. Někteří publikují v zahraničí, jiní zůstávají stranou politického dění a dále vydávají svá díla na domácí půdě (Nikos Karuzos, Jorgos Themelis), ostatní, tak jako například nobelista Jorgos Seferis, si v prvních letech diktatury zvolili jako formu protestu proti politické situaci mlčení, odmítali za daných okolností publikovat. V březnu r. 1969 toto mlčení Seferis prolomil projevem, který odvysílala BBC a který ve světě zvedl vlnu zájmu o dění v Řecku. Tento projev byl také impulzem pro řecké intelektuály, kteří se rozhodli společně odmítnout diktátorský režim a publikovali kolektivní sbírku protirežimních próz a poezie s názvem *Δεκαοχτώ κείμενα* (*Osmnáct textů*, 1970).

Opomenout nelze také činnost levicových intelektuálů, jako byli Jannis Ritsos a Mikis Theodorakis, kteří působili ilegálně nebo byli vězněni a jejich díla byla vydávána v zahraničí nebo kolovala tajně. I další autoři byli pronásledováni: knihy Tatiany Gritsi-Milliex byly zničeny, Elli Alexiu byla v domácím vězení a v r. 1973 byly zakázány dvě její divadelní hry. V témže roce byli uvězněni představitelé hlavních rolí satirické divadelní hry *Το μεγάλο μας τσίρκο* (*Náš velký cirкус*) Jakovose Kambanellise.

V prvních letech junty byl sestaven také index zakázaných knih, na kterém se nacházelo asi 200 autorů a kolem 760 titulů. Kromě např. Balzacových románů zde byla díla existencialistů (J.-P. Sartre, Simone de Beauvoir), L. Aragona, ruských autorů (Čechov, Tolstoj), starořecké tragédie a komedie.

Důležitá byla v této době činnost řady kulturních center a galerií, které organizovaly kulturní akce často s protirežimní náplní, řada z nich probíhala v prostorách zahraničních vzdělávacích institucí chráněných právem azylu.

Sborník různě žánrově zaměřených prací od poezie přes prózu, drama, cestopis a odbornou esej byl uveden Seferisovou básní *Οι γάτες του Αϊ Νικόλα* se zřetelně protirežimním podtextem. Básník v ní odkazuje na boj proti ničujícímu nepříteli, který, i když může vést k vlastní záhubě, musí být podstoupen.

Οι γάτες τ' Αϊ-Νικόλα

*Τὸν δ' ἄνευ λύρας ὁμως ὕμνωδεῖ
θρήνον Ἐρινύος
αὐτοδίδακτος ἔσωθεν
θυμός, οὐ τὸ πᾶν ἔχων
ἐλπίδος φίλον θράσος.
ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ. 990 ἔπ.*

«Φαίνεται ο Κάβο-Γάτα...», μου είπε ο καπετάνιος
 δείχνοντας ένα χαμηλό γιαλό μέσα στο πούσι
 τ' άδειο ακρογιαλί ανήμερα Χριστούγεννα,
 «... και κατά τον Πουνέντε αλάργα το κύμα γέννησε την Αφροδίτη·
 λένε τον τόπο Πέτρα του Ρωμιού.

Τρία καρτίνια αριστερά!»

Είχε τα μάτια της Σαλώμης η γάτα που έχασα τον άλλο χρόνο
 κι ο Ραμαζάν πώς κοίταζε κατάματα το θάνατο,
 μέρες ολόκληρες μέσα στο χιόνι της Ανατολής
 στον παγωμένον ήλιο
 κατάματα μέρες ολόκληρες ο μικρός εφέστιος θεός.
 Μη σταθείς ταξιδιώτη.

«Τρία καρτίνια αριστερά» μουρμούρισε ο τιμονιέρης.

...ίσως ο φίλος μου να κοντοστέκουνταν,
 ξέμπαρκος τώρα
 κλειστός σ' ένα μικρό σπίτι με εικόνες
 γυρεύοντας παράθυρα πίσω απ' τα κάδρα.
 Χτύπησε η καμπάνα του караβιού
 σαν τη μονέδα πολιτείας που χάθηκε
 κι ήρθε να ζωντανέψει πέφτοντας
 αλλοτινές ελεημοσύνες.

«Παράξενο», ξανάειπε ο καπετάνιος.
 «Τούτη η καμπάνα —μέρα που είναι—
 μου θύμισε την άλλη εκείνη, τη μοναστηρίσια.
 Δηγότανε την ιστορία ένας καλόγερος
 ένας μισότρελος, ένας ονειροπόλος.

«Τον καιρό της μεγάλης στέγνιας,
 —σαράντα χρόνια αναβροχιά—
 ρημάχτηκε όλο το νησί·
 πέθαινε ο κόσμος και γεννιούνταν φίδια.
 Μιλιούνια φίδια τούτο τ' ακρωτήρι,
 χοντρά σαν το ποδάρι ανθρώπου
 και φαρμακερά.
 Το μοναστήρι τ' Αϊ-Νικόλα τό ειχαν τότε
 Αγιοβασιλείτες καλογέροι
 κι ούτε μπορούσαν να δουλέψουν τα χωράφια
 κι ούτε να βγάλουν τα κοπάδια στη βοσκή·
 τους έσωσαν οι γάτες που αναθρέφαν.
 Την κάθε αυγή χτυπούσε μια καμπάνα
 και ξεκινούσαν τσούρμο για τη μάχη.
 Όλη μέρα χτυπιούνταν ώς την ώρα
 που σήμαιναν το βραδινό ταγίνι.

Απόδειπνα πάλι η καμπάνα
 και βγαίνουν για τον πόλεμο της νύχτας.
 Ήτανε θαύμα να τις βλέπεις, λένε,
 άλλη κουτσή, κι άλλη στραβή, την άλλη
 χωρίς μύτη, χωρίς αυτί, προβιά κουρέλι.
 Έτσι με τέσσερεις καμπάνες την ημέρα
 πέρασαν μήνες, χρόνια, καιροί κι άλλοι καιροί.
 Αγρια πεισματικές και πάντα λαβωμένες
 ξολόθρεψαν τα φίδια μα στο τέλος
 χαθήκανε· δεν άντεξαν τόσο φαρμάκι.
 Ωσάν καράβι καταποντισμένο
 τίποτε δεν αφήσαν στον αφρό
 μήτε νιαούρισμα, μήτε καμπάνα.
 Γραμμή!

Τι να σου κάνουν οι ταλαίπωρες
 παλεύοντας και πίνοντας μέρα και νύχτα
 το αίμα το φαρμακερό των ερπετών.
 Αιώνες φαρμάκι· γενιές φαρμάκι».
 «Γραμμή!» αντιάλησε αδιάφορος ο τιμονιέρης.

Τετάρτη, 5 Φεβρουαρίου 1969¹³⁷

Báseň *Po aspalathech* byla zařazena do druhé protirežimní sbírky *Nové texty 2* (*Νέα Κείμενα 2*, 1971):

«**Επί ασπαλάθων...**»

Ήταν ωραίο το Σούνιο τη μέρα εκείνη του Ευαγγελισμού
 πάλι με την άνοιξη.
 Λιγοστά πράσινα φύλλα γύρω στις σκουριασμένες πέτρες
 το κόκκινο χώμα κι ασπάλαθοι
 δείχνοντας έτοιμα τα μεγάλα τους βελόνια
 και τους κίτρινους ανθούς.
 Απόμακρα οι αρχαίες κολόνες, χορδές μιας άρπας αντηχούν ακόμη ...

Γαλήνη.
 - Τι μπορεί να μου θύμιζε τον Αρδιαίο εκείνον;
 Μια λέξη στον Πλάτωνα θαρρώ, χαμένη στου μυαλού τ' αυλάκια·
 τ' όνομα του κίτρινου θάμνου
 δεν άλλαξε από εκείνους τους καιρούς.
 Το βράδυ βρήκα την περικοπή:
 «Τον έδεσαν χειροπόδαρα» μας λέει
 «τον έριξαν χάμω και τον έγδαραν

τον έσυραν παράμερα τον καταξέσκισαν
 απάνω στους αγκαθερούς ασπάλαθους
 και πήγαν και τον πέταξαν στον Τάρταρο, κουρέλι».

Έτσι στον κάτω κόσμο πλέρωνε τα κρίματά του
 ο Παμφύλιος Αρδιαίος ο πανάθλιος Τύραννος.

31 του Μάρτη 1971¹³⁸

9.2. Generace 70.

Představitelé generace jsou literárně činní od poloviny 60. let, řada z nich je v této době aktivní i politicky, jsou členy různých mládežnických organizací, které jsou obvykle v opozici vůči pravicovému režimu (např. Lambrakisova mládež, jejímž předsedou byl M. Theodorakis).

Přestože se obzvláště na počátku sedmdesátých let tito autoři intenzivně vzájemně ovlivňují, během let následujících si každý z nich vytváří vlastní vyjadřovací způsob a můžeme tak v rámci této literární generace sledovat velkou různorodost a pestrost. Současně je jejich dílo intenzivním intertextovým dialogem s díly řeckých i světových básníků především druhé poloviny 20. století. Přesto je možné vyzdvihnout některé charakteristické rysy, které je spojují:

- zavržení lyrické poezie (inspirace Kavafisem a symbolismem J. Seferise),
- ironie, nihilismus (inspirace první poválečnou generací, představitelé zaznamenávají válečné zkušenosti v rovině osobní: M. Sachturis, M. Anagnostakis, N. Karuzos aj.). Poezie autorů postrádá dramatický tón, zabývá se mikrokosmem osobních prožitků. Tyto tendence jsou intenzivnější od počátku 60. let,
- inspirace zahraničními autory: Ginsberg, Silvia Plath, Rimbaud, Majakovský, Pound,
- autoři si jsou vědomi kulturního dědictví, systematicky se zabývají mýtem, inspirují se starořeckým dramatem, literární tradice je pro ně bohatým zdrojem (Nasos Vagenas, Tzeni Mastoraki, Athina Papadaki aj.),
- básně staví na výrazných protikladech, často parodují,
- většinou píše krátké básně volným veršem,
- tematika smrti (inspirace K. Karyotakisem, Ch. Baudelairem, J. Seferisem) propojená s nihilismem, ironií, sarkasmem, pomocí ironie tak přetavují strach ze smrti v hru a propojují tento motiv s erotickými motivy (Alexis Traianos, Kostas Papageorgiu, Antonis Fostieris, Jorgos Chronas),
- zejména na počátku 70. let je častým tématem technický pokrok a prvky popkultury.

138 SEFERIS (1971): 17.

Na mladé autory politická situace a klima doby působí spíše podvědomě, v jejich díle pozorujeme známky obav, spíše nejasných a nekonkrétních, které není možné pojmenovat a logicky vysvětlit. Můžeme sledovat do jisté míry pasivní postoj těchto autorů ke společenským událostem, na druhé straně se projevují i útočné tendence namířené nikoli proti politické situaci, ale proti překotně se měnící společnosti. Kritizují způsob života, který ničí individuality a zaměřuje se na konzum. Tyto tendence se stupňují po r. 1967, kdy diktátorský režim využívá určitých znaků prosperity k vlastní sebe prezentaci a uklidnění případných protirežimních hlasů.

K nejnámějším představitelům generace patří:

Lefteris Pulios (Λευτέρης Πούλιος, nar. 1949) je básník ovlivněný beat generation, útočí drzým, sarkastickým jazykem na současnou konzumní společnost; jako jediný z generace přispěl do protirežimního sborníku *Νέα Κείμενα II (Nové texty II, 1971)*. Následující báseň je nejen odkazem na dílo Allena Ginsberga (*A Supermarket in California*) a Ezry Pounda (*A pact*), ale také útokem na velikána řecké poezie přelomu 19. a 20. století.

Αμέρικαν μπαρ στην Αθήνα

Ανάμεσα στα περιπλανώμενα, βιαστικά, πλιθια, πρόσωπα
του δρόμου, σε είδα απόψε Κωστή Παλαμά,
σεργιανίζοντας πάνω-κάτω
στη μεθυσμένη μου απογοήτευση·
γυρεύοντας μια πόρνη ή ένα φίλο ή την ανάσταση.
Τι βιτρίνες και τι φεγγάρι! άνθρωποι λογής – λογής
βολτάρουν τη νύχτα και σιδερένια σκυλιά που κορνάρουν·
γάτες στους σκουπιδοτενεκέδες και συ παραμυθά Βερν
τι γύρευες στην είσοδο της πολυκατοικίας;
Νιώθω τις σκέψεις σου Κωστή Παλαμά· άμυαλε
γεροξεφαντωτή καθώς έμπαινες μέσα στο μπαρ
γλυκοκοιτάζοντας τις πουτάνες και πίνοντας ένα
διπλό ουίσκι. Σ' ακολούθησα μέσα από ομίχλες
από τσιγάρα και χάχανα λόγω των γυναικείων
μαλλιών μου. Κάθισα να με κεράσεις
πάνω στο σανιδένιο πάγκο. Δίπλα σε μια σειρά
καθισμένα αγάλματα.
Είμαστε οι ζωντανότεροι τούτης της νύχτας
Οι χαφιέδες μας κοιτάζουν καχύποπτα και
τα φώτα σβήνουν σε μια ώρα.
Ποιος θα μας κουβαλήσει στο σπίτι;
Κωστή Παλαμά, έρημη φωνακλά, άσωτη
κλήρα μου. Τι ρωμιοσύνη δασκάλεves με φωτιά
και βουή, ανεβασμένος στην κορφή της ελπίδας,
όταν ξαφνικά η νύχτα πετάχτηκε σα μαχαίρι
απ' τη θήκη. Κι απόμεινες στην καρέκλα
παράλυτος με τ' όραμα μιας αυγούλας
που άχνιζε.

Νιώθω σκολιαρόπαιδο που τούλαχε στραβόξυλο
 δάσκαλος. Καιρό λογάριαζα μαζί σου πώς
 θα τα πάω. Φρικτό γερασμένο σκυλί πάμε
 να ξεράσουμε τ' αποψινό μας μεθύσι,
 σ' όλες τις πόρτες των κλειστών βιβλιοπωλείων.
 Πάμε να κατουρήσουμε όλα τ' αγάλματα
 της Αθήνας· προσκυνώντας μονάχα του
 Ρήγα. Και να χωρίσουμε ο καθένας στο
 δρόμο του σαν παππούς κι εγγονός που
 βριστήκανε. Φυλάξου καλά απ' την τρέλα
 μου γέρο· όποτε μου τη δώσει θα
 σε σκοτώσω.¹³⁹

Tematicke technického pokroku a novému pojetí starověkého mýtu se věnuje **Tzeni Mastoraki** (Τζένη Μαστοράκη, nar. 1949):

Ο Δούρειος Ίππος τότε είπε
 όχι δε θα δεχτώ δημοσιογράφους
 κι είπαν γιατί κι είπε
 πως δεν ήξερε τίποτα για το φονικό·
 κι ύστερα εκείνος
 έτρωγε πάντα ελαφρά τα βράδια
 και μικρός
 είχε δουλέψει ένα φεγγάρι
 αλογάκι σε λούνα παρκ.¹⁴⁰

Hlavním přínosem generace je oživení básnického jazyka jako důsledek zpracování různých literárních vlivů, ostrá ironie, využití lidového jazyka a řečtiny okrajových vrstev společnosti, interdisciplinární přístup, kombinace způsobů vyjádření a básnických technik.

139 PULIOS (2001): 29.

140 MASTORAKI (1972): 11.